

Radovan Vukadinović

NATO u filateliji

Atlantsko vijeće Hrvatske, STAJER-GRAF, Zagreb, 2012., 260 str.

Swijet filatelije bilježi da je prva poštanska marka u vrijednosti od jednog penija s likom kraljice Viktorije uvedena u Velikoj Britaniji dana 6. svibnja 1840. godine. Svega nekoliko godina od uspostavljanja naplate poštanskih usluga počinje sakupljanje redovnih i prigodnih maraka. Ljubitelji filatelije strpljivo i metodički istražuju sve detalje koji su pratili izradu poštanske marke, stvaraju jedinstvene kolekcije, traže, pronalaze, proučavaju, procjenjuju, razmjenjuju i ponose se rijetkošću određenih primjeraka. Istraživački rad uz filatelističku lupu usporediv je s istraživanjima i vještinama Sherlocka Holmesa. Sve je bitno. Godina izdanja, naziv izdanja, autori likovnih rješenja, načini tiskanja markica, vrste papira, broj i stanje zubaca, žigovi itd. Razumije se da poznavanje činjenica i iskustvo pomažu u uočavanju razlika i prepoznavanju patvorina, neminovnih najčešće zbog vrijednosti koje su znatno nadmašile nekadašnje plaćanje. To je jedan od razloga upućenosti kolekcionara jednih na druge. Za proučavanje pojedinačnih primjeraka i raznih tematskih kolekcija poštanskih maraka više je nego potreban potpuni mir. Kad se sastavi cjelina, sagledavaju se kvaliteta izrade, idejne, grafičke i likovne odlike, boje, sitni motivi te popratni tekstovi. A onda u posebnim trenucima, kao u priči, riječi i slike vode nas u svijet mašte i kroz moralnu obvezu prema nekom višem načelu odgovaraju na uloženu ljubav, da bi više od stotine napisanih riječi govorile o vremenu u kome su nastale.

Knjiga Radovana Vukadinovića *NATO u filateliji* pokazuje tematsku filateliju o jednoj međunarodnoj organizaciji. Na samom početku autor navodi kako je knjiga spoj znanstvenoistraživačkog i filatelističko-kolekcionarskog rada, čiji je osnovni cilj pokazati kako je NATO našao svoje mjesto u filateliji. Izdvaja se da si je tu zadaću autor postavio prije desetak godina kada je počeo prikupljati filatelistički materijal vezan uz NATO kako bi njime ilustrirao glavne događaje vezane uz najveću političko-vojnu organizaciju modernog svijeta. Odabranom filatelističkom materijalu prethodi usporedni tekst na engleskom i hrvatskom jeziku.

Iza prigodnih riječi dr. Karla A. Lamersa, potpredsjednika Parlamentarne skupštine NATO-a i predsjednika Udruge Atlantskog saveza, slijede Riječ autora te sedam poglav-

lja: 1.) *Od Atlantske povelje do Ujedinjenih naroda*, 2.) *Kraj II. svjetskog rata i početak Hladnog rata*, 3.) *Stvaranje NATO-saveza*, 4.) *NATO u vrijeme Hladnog rata*, 5.) *Kraj bipolarne podjele svijeta*, 6.) *Širenje NATO-a*, 7.) *Hrvatski put u NATO*, uz *Bibliografiju*.

U prvom poglavlju autor objašnjava kako su instrumentom saveza država države uvijek nastojale osigurati ostvarenje nekih viših ciljeva, neovisno o tome radi li se o očuvanju vlastite sigurnosti, uključivanju u savez suparnika od koga se strahovalo ili u namjeri da se drugoj neprijateljskoj strani pokaže vlastita ojačana snaga. Povijest NATO-a vezana je uz suradnju Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, koji su postavili temelj atlantskog zajedništva, a zatim i euroatlantske suradnje. Važne ciljeve u kojima se prikazivala uloga SAD-a u Drugom svjetskom ratu odredio je Rooseveltov *Lend Lease Act* i objava četiriju sloboda: slobode govora, slobode vjeroispovijesti, slobode od neimaštine i slobode od straha. Susret britanskog premijera Churchilla i američkog predsjednika Roosevelta dana 9. kolovoza 1941. godine u blizini Newfoundlanda bio je i početak stvaranja velike protuhitlerovske koalicije. U zajedničkoj izjavi sa sastanka, nazvanoj *Atlantska povelja*, dana 14. kolovoza 1941. godine u osam točaka naznačeni su glavni ciljevi i svijet kakav bi trebao izgledati nakon rata. Dva tjedna kasnije sovjetski veleposlanik Majski potpisao je u Londonu u ime vlade SSSR-a *Atlantsku povelju* kojoj su se istodobno pridružile Belgija, Grčka, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Jugoslavija, Poljska, Koreja i Komitet Slobodne Francuske, predvođen generalom de Gaulleom. Zbog japanskog napada na Pearl Harbour Roosevelt je dana 8. prosinca 1941. godine od Kongresa zatražio da objavi rat Japanu, što je Kongres i učinio nakon 33 minute. Sastanak W. Churchilla, F. D. Roosevelta i J. V. Staljina u Teheranu od 28. studenog do 1. prosinca 1943. godine pokazao je otvorene razlike među stavovima „velike trojice“. Druga Konferencija održana je na Jalti od 4. do 11. veljače 1945. godine. U zbrci se činilo da je svaka od velikih sila ostvarila svoje glavne ciljeve. Za tu Konferenciju Roosevelt je rekao da vjeruje kako će Kongres podržati njezine rezultate „kao početak permanentne strukture mira“. Roosevelt je bio uvjeren da će se mir održati sve dok se četiri velike sile drže zajedno. Roosevelta nasljeđuje H. Truman, koji dovršava Drugi svjetski rat i ujedno otvara novo poglavlje u američkoj politici i euroatlantskim odnosima. Ti su u događaji ilustrirani na 38 poštanskih maraka iz toga razdoblja, 31 kuverti i pismu s markama, žigovima i adresama te četiri poštanske marke u cjelini po četiri zajedno, odnosno u 73 slike.

U drugom poglavlju pod nazivom *Kraj II. svjetskog rata i početak Hladnog rata* autor navodi kako su nesporazumi i sukobi među Saveznicima postajali sve očitiji kako se rat približavao kraju. Odlaskom Roosevelta počinje se mijenjati američka politika prema Sovjetskom Savezu. Konferencija između Churchilla, Staljina i Trumana u Pots-

damu održana od 17. srpnja do 2. kolovoza 1945. godine zacrtala je poslijeratni europski poredak. Nakon Potsdama održano je nekoliko sastanaka na kojima su zapadne sile uglavnom iznosile svoje primjedbe i kritike na sovjetsko ponašanje u Europi, dok je sovjetska strana tvrdila kako je Zapad odgovoran za raspad savezništva. Gotovo u svakom potezu koji je jedna ili druga strana poduzimala bio je prepoznatljiv neprijateljski predznak. Potrebu novog pristupa međunarodnim odnosima nakon Drugog svjetskog rata iznio je W. Churchill u svom govoru u Fultonu održanom dana 5. ožujka 1946. godine. Spuštanje velike „željezne zavjese“ od Baltika do Jadrana za neke će značiti početak Hladnog rata, drugi će iskusnom političaru priznati da je on prvi javno rekao da je nakon Potsdama započeo proces podjele Europe na dva dijela, dok je za pobornike euroatlantizma i europskog ujedinjavanja Churchillov govor značio poziv na akciju. Novi odnosi u Europi i građanski rat u Grčkoj utjecali su na Trumanovu najavu od 12. ožujka 1947. godine o pomoći Grčkoj i Turskoj kao zemljama od vitalnog američkog interesa. Stavovi su poznati kao Trumanova doktrina. Uslijedio je velik gospodarski projekt, *European Recovery Programme*. U praksi se sve svelo na to da su pomoć dobile države u kojima nije bilo komunista u vladi, a koji su bili viđeni kao produžena ruka Moskve. Obnovljena je francusko-britanska suradnja i početkom 1948. godine izjavljeno je da se vode pregovori o stvaranju Zapadne unije (Western Union). Slijedi promjena vlasti u Čehoslovačkoj 9. veljače 1948. godine, KČP na čelu s K. Gottwaldom preuzima vlast, a mjesec dana kasnije, 17. ožujka 1948. godine, ministri vanjskih poslova Francuske, Velike Britanije i zemalja Beneluxa potpisuju Briselski ugovor, multilateralni regionalni sigurnosni savez sklopljen na 50 godina. Opisani događaji ilustrirani su na 26 poštanskih maraka iz tog razdoblja, 19 kuverti i pisama s markama, žigovima i adresama te šest poštanskih maraka u cjelini po četiri zajedno, odnosno u 51 slici.

U trećem poglavlju, *Stvaranje NATO-saveza*, autor izdvaja kako je tjedan dana nakon potpisivanja Briselskog ugovora došlo do značajnog sastanka u Washingtonu na kojem su predstavnici SAD-a, Velike Britanije i Kanade razmatrali mogućnosti izgradnje zajedničke atlantske vojno-političke suradnje. Odnosi SAD-a i SSSR-a bili su na izrazito niskoj razini, a ratno savezništvo činilo se kao daleka prošlost. Iznenadnim potezom u lipnju 1948. godine SSSR je izveo blokadu zapadnih okupacijskih zona Berlina. Saveznici su organizirali zračni most i ubrzane su pripreme za stvaranja saveza. Politički trenutak shvatio je republikanac John Foster Dulles. Postao je gorljivi zagovornik stvaranja NATO-a, što je utjecalo na raspoloženje u republikanskim redovima. Ugovor o sjevernoatlantskoj zajednici od 4. travnja 1949. godine u Washingtonu potpisali su predstavnici 12 država: Velike Britanije, Francuske, Belgije, Luksemburga, Nizozemske, SAD-a, Kanade, Norveške, Danske, Islanda, Italije i Portugala. Uz rješavanje

pitanja naoružanja i opremanja savezničkih vojski unutar nove organizacije, počela je i izgradnja organa NATO-a. Na zasjedanju Sjevernoatlantskog vijeća – *North Atlantic Council* (NAC) – u Londonu u svibnju 1950. godine osnovan je stalni odbor predstavnika sa sjedištem u Londonu koji se sastajao jednom tjedno između zasjedanja NAC-a. Izbijanjem Korejskog rata 1950. godine NATO pokazuje odlučnost da u pravom smislu postane vojno-politička organizacija atlantskog svijeta. U prosincu 1950. godine prihvaćena je odluka da se Zapadna unija ukine, a njezine vojne aktivnosti prenesu na NATO. Za glavnog zapovjednika Glavnog stožera oružanih snaga u Europi (SHAPE), smještenog u Rocquencourtu u blizini Pariza, postavljen je američki general Dwight Eisenhower. Nakon Lisabonskog sastanka 1952. godine osnovano je međunarodno tajništvo na čelu s glavnim tajnikom lordom Hastingsom Lionelom Ismayem. Lordu Ismayu pripisuje se kratka sadržajna definicija ciljeva NATO-a koji počivaju u potrebi da se Ameriku drži unutra (u Europi), Rusiju vani, a Njemačku pod (kontrolom). Za vrijeme njegova mandata Grčka i Turska ušle su u NATO. Događaji iz ovoga poglavlja ilustrirani su na 21 kuverti i pismu s markama, žigovima i adresama, 14 poštanskih maraka iz tog razdoblja, pet poštanskih maraka u cjelini po četiri zajedno, jednoj poštanskoj marki u cjelini od osam zajedno, jednoj popratnoj slici, odnosno ukupno u 52 slike.

U četvrtom poglavlju, *NATO u vrijeme Hladnog rata*, autor navodi da je nakon smrti J. V. Staljina u ožujku 1953. godine počelo pregovaranje suprotstavljenih sila Konferencijom ministara vanjskih poslova u Berlinu u siječnju i veljači 1954. godine. Iako Konferencija nije dala nikakve konkretne rezultate, pokazale su se prve naznake promjena. NATO-ova strategija obrane, „istočno od Rajne“, isticala je vrijednost Njemačke, koja je bila podijeljena i kojom je sada tekla glavna linija sukoba Zapad-Istok. Uslijedila je nova velika kampanja s jasnim ciljem da se omogući njemačko članstvo u NATO-u. Nakon uspješne ratifikacije Pariških ugovora u njemačkom Parlamentu uslijedio je sovjetski odgovor. Na sastanku u Varšavi održanom 14. svibnja 1955. godine osnovan je Varšavski ugovor koji je trebao biti neka vrsta pandana NATO-u. U novu organizaciju ulaze Albanija, Bugarska, Rumunjska, Mađarska, DR Njemačka, Čehoslovačka, Poljska i Sovjetski Savez. Ta organizacija svojom strukturom, a ni razvijenošću oblika djelovanja nikada nije postala neki drugi NATO i pretežno je zadržala svoje političko značenje. Uslijedile su napetosti u odnosima Francuske i SAD-a. Francuski predsjednik u ožujku 1966. godine u pismu Lyndonu Johnsonu najavljuje francusko povlačenje iz vojne strukture NATO-a. U američkom odgovoru novo stanje ocijenjeno je kao realno i bez posebnih kritičkih opaski. Savezničke strukture izmještaju se iz Francuske. Novo sjedište NATO-a svečano je otvoreno 1. siječnja 1967. godine u Bruxellesu. De

Gaulle je 1966. godine dočekan s najvećim počastima u SSSR-u. Obje strane bile su suglasne da se pokrene velika inicijativa za saziv Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji i da se Europi „od Atlantika do Urala“, kako je to isticao de Gaulle, osigura nov razvoj. No to nije ostalo bez odjeka u NATO-u. U prosincu 1966. godine izvršena je analiza novog stanja u međunarodnim odnosima. U Harmelovom izvještaju, nazvanom prema ministru vanjskih poslova Belgije, glavni zaključci svodili su se na to da je NATO i dalje potreban unatoč promjenama koje su se dogodile u odnosu na Sovjetski Savez. Od NATO-a se tražilo djelovanje u pravcu mira i sigurnosti te konstruktivnog korištenja detanta koji se razvijao u američko-sovjetskim odnosima, osobito na polju kontrole naoružanja. Događaji iz četvrtog poglavlja ilustrirani su na 49 kuverti i pisama s markama, žigovima i adresama, 48 poštanskih maraka iz tog razdoblja, osam poštanskih maraka u cjelini po četiri zajedno i jednoj poštanskoj marki u cjelini od osam zajedno, ukupno u 106 slika.

U petom poglavlju, *Kraj bipolarne podjele svijeta*, autor navodi da je u novoj fazi međunarodne politike težište svojih odnosa NATO postavio na dva pitanja, nastojeći izgraditi proces europskog pregovaranja kojim bi se pratili razgovori SALT te ukupna nova etapa američko-sovjetskih odnosa. Veliki protesti u DDR-u vode u noći između 9. i 10. listopada 1989. godine rušenju Berlinskog zida. Dogovor između predsjednika Gorbačova i predsjednika Busha na Malti 2. i 3. prosinca 1989. godine omogućio je i ubrzao mirnu tranziciju. Brzina i dubina promjena u Istočnoj Europi otvaraju pitanja nove budućnosti i odnosa koji će nastati u Europi. Na sastanku najviših predstavnika NATO-a u srpnju 1990. godine u Londonu NATO je objavio Londonsku deklaraciju o transformaciji Sjevernoatlantskog saveza. NATO je ponudio brzi razvoj suradnje sa zemljama Srednje i Istočne Europe na svim područjima političkog i vojnog djelovanja. Ugovor o ujedinjenju Njemačke potpisan je u Moskvi 12. rujna 1990. godine. Na sastanku u Budimpešti 25. veljače 1991. godine, zajedno s ostalim članicama Višegradske skupine, Mađarska, Poljska i Čehoslovačka donijele su odluku o raspuštanju Varšavskog ugovora, a službeni raspad vojne strukture Varšavskog ugovora zabilježen je 31. ožujka 1991. godine. Usporedno s promjenama unutarnjih odnosa u istočnoeuropskim zemljama tekao je proces razgradnje Sovjetskog Saveza. Početkom prosinca 1991. godine predstavnici Ukrajine, Bjelorusije i Rusije odlučili su stvoriti Savez nezavisnih država, a usamljen i ponižen, Gorbačov je 25. prosinca 1991. godine napustio položaj predsjednika SSSR-a. Događaji iz petoga poglavlja ilustrirani su na 51 kuverti i pismu s markama, žigovima i adresama, 25 poštanskih maraka iz tog razdoblja, 11 poštanskih maraka u cjelini po četiri zajedno i jednoj poštanskoj marki u cjelini od deset zajedno, ukupno u 88 slika.

U šestom poglavlju, *Širenje NATO-saveza*, autor izdvaja da je NATO shvaćen kao prikladan instrument američke posthladnoratovske politike, kako u održanju kontinuiteta transatlantizma, tako i u širenju američkog utjecaja i izgradnji jedne nove Europe. Isticanje političke komponente Saveza, a ne njegove primarne hladnoratovske vojne komponente, trebalo je postsocijalističkim zemljama tadašnje Europe prikazati NATO podobnom i poželjnom političko-vojnom organizacijom koja može u budućnosti zadovoljiti njihove težnje. Time je građena jedna nova strategija Saveza: strategija podupiranja i širenja demokracije u Europi koja će omogućiti opstanak NATO-a neposredno nakon rušenja bipolarnog modela međunarodnih odnosa. Plan Partnerstva za mir, prihvaćen na sastanku u Travemündeu 21. listopada 1993. godine, ustraje na vojnoj suradnji zemalja članica NATO-a i zemalja partnera, za razliku od Sjevernoatlantskog vijeća za suradnju, koje je namijenjeno široj suradnji NATO-a i novih demokracija na političkom, vojnom, gospodarskom i znanstveno-tehnološkom planu. Razvijajući odnose s istočnoeuropskim državama u NATO-u se stalno nastojalo Rusiji pokazati kako to nije proces uperen protiv njezinih interesa. Rusija se također uključila u Partnerstvo za mir i nakon prvoga kruga širenja pokrenut je snažan dijalog između NATO-a i Moskve kako bi se pronašao odgovarajući oblik suradnje. Rješenje je pronađeno u stvaranju Vijeća NATO-Rusija koje ih povezuje kao jednakopravne partnere u identifikaciji i korištenju uvjeta za zajedničko djelovanje. NRC je postao stalni kanal komunikacije i u značajnoj je mjeri olakšao proces širenja NATO-a u tri kruga širenja za 12 novih članica. Ugovor NATO-Rusija sklopljen je u Rimu 28. svibnja 2002. godine. Povratak Francuske u vojnu strukturu NATO-a prilikom proslave 60. obljetnice NATO-a 11. ožujka 2009. godine potvrdio je snagu organizacije i euroatlantsko zajedništvo. Ti su događaji ilustrirani na 52 kuverte i pisma s markama, žigovima i adresama, 27 poštanskih maraka iz tog razdoblja, 10 poštanskih maraka u cjelini po četiri zajedno, jednoj poštanskoj marki u cjelini od šest zajedno, jednoj poštanskoj marki u cjelini od devet zajedno, jednoj poštanskoj marki u cjelini od deset zajedno i jednoj poštanskoj marki u cjelini od 20 zajedno, ukupno u 93 slike.

U sedmom poglavlju naziva *Hrvatski put u NATO* autor navodi da je samostalna hrvatska država stvorena 1991. godine među temeljne političke ciljeve postavila ulazak Hrvatske u euroatlantske integracije: NATO i Europsku Uniju. Za razliku od ostalih bivših socijalističkih država, koje su usporedno s transformacijom unutarnjih političkih odnosa i izgradnjom demokracije kročile prema NATO-u, a kasnije i prema Europskoj Uniji, hrvatski put bio je znatno otežan. Od 3. travnja 2009. godine Hrvatska je postala punopravna članica NATO-a, što je, kako izdvaja autor, u velikoj mjeri ojačalo njezin međunarodni položaj. Kao i u ostalim postsocijalističkim zemljama slijed kretanja od

PfP-a (Partnerstvo za mir), MAP-a (Akcijski plan za članstvo) i ulaska u NATO prirodno vodi dalje – ulasku u Europsku Uniju, čime se zaokružuje veliki put prelaska, ili točnije rečeno, povratka Hrvatske u modernu Europu. Atlantsko vijeće Hrvatske osnovano je 2000. godine. Događaji iz posljednjega poglavlja ilustrirani su na 31 kuverti i pismu s markama, žigovima i adresama, tri poštanske marke iz tog razdoblja, jednoj poštanskoj marki u cjelini osam zajedno, jednoj poštanskoj marki u cjelini šesnaest zajedno, jednom pozivu na izložbu, ukupno u 37 slika.

Knjiga *NATO u filateliji* autora Radovana Vukadinovića upečatljivim kulturnim i umjetničkim fenomenom predstavlja ilustrirani prikaz filatelistički zabilježenih etapa NATO-a, od razvoja euroatlantske ideje, njezinih rezultata u Drugom svjetskom ratu, podvojenosti i nesloge u protuhitlerovskoj koaliciji i stvaranja NATO-a. Autor je spomenuo da je filatelistički izložak bio predstavljen na brojnim međunarodnim i domaćim filatelističkim izložbama. Krajem rujna 2009. godine u velikoj dvorani NATO-a u Bruxellesu bilo je izloženo 20 vitrina s 240 listova, što je izazvalo veliku pozornost zaposlenih u NATO-ovom sjedištu. Dio tog eksponata kao dokument vremena i u ovoj je knjizi. Bez sumnje, pred nama je neobična kolekcija stručnog i filatelističkog znanja. Svima onima koje zanimaju međunarodni odnosi važno je spomenuti kako teorijska znanja nisu jedina dovoljna za proces spoznaje, kao što je prijateljima poštanskih maraka bitno napomenuti kako u predmetnoj tematskoj filateliji koristiti autorovo znanje. Naime Radovan Vukadinović utemeljitelj je Katedre za međunarodne odnose pri Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Najbolja potvrda da je novom knjigom *NATO u filateliji* autor usporednim razvojem vještina i sposobnosti razvio i primijenio metodu poučavanja u odgojno-obrazovnom sustavu uslijedit će ukoliko ona druge autore potakne na samostalan istraživači rad.

Vesna Ivanović